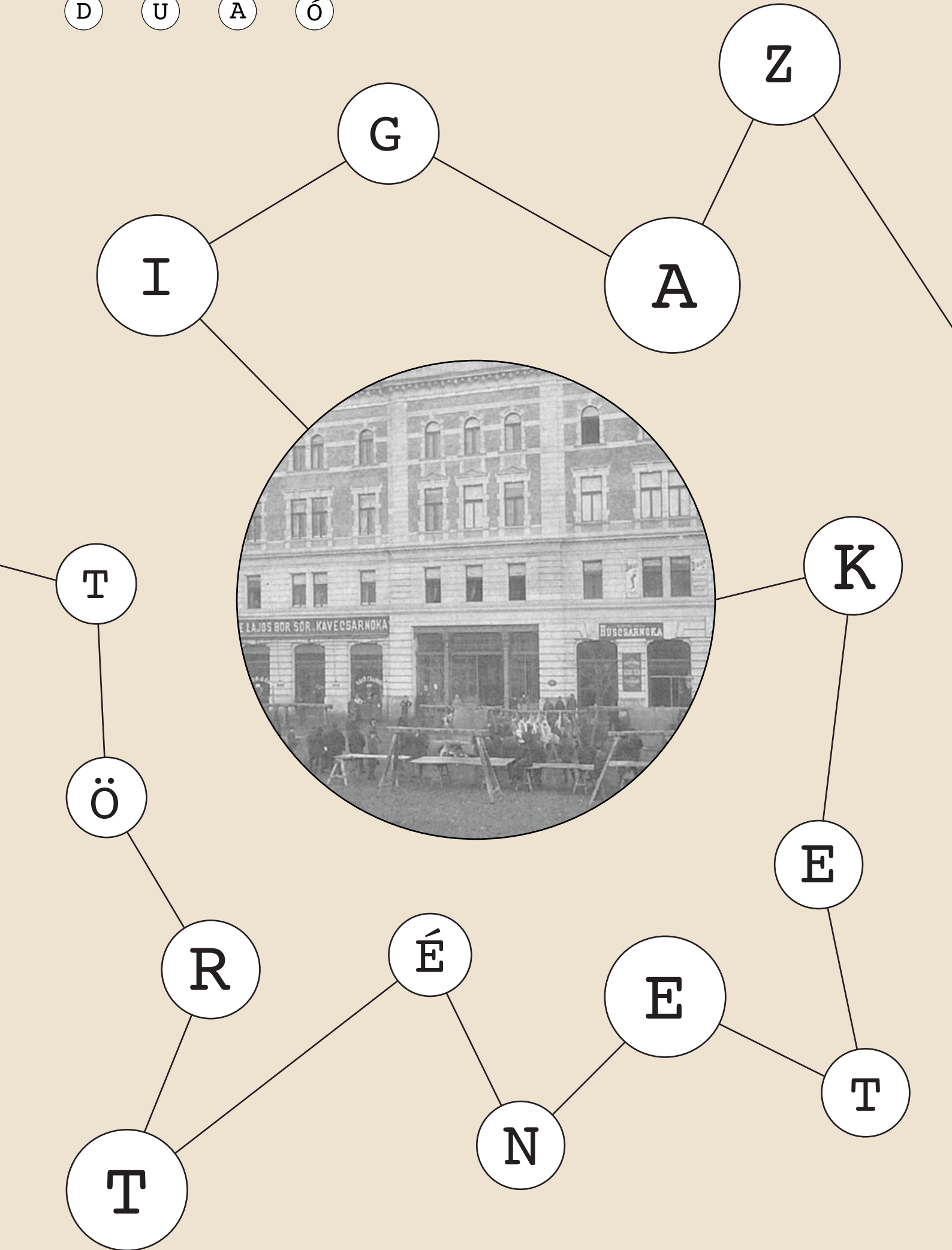
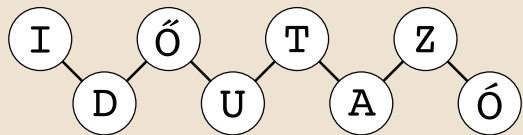

I Ó T Z
D U A Ó

B. D. „Dezső”

(szül. 1930-)

(B.D.-el nem sikerült kapcsolatba lépniünk, ezért az ő történetét, amelyet a Holokauszt Dokumentációs Központ irattárában őriznek, álnéven tudjuk csak közzétenni.)

B. D. 1930-ban született Budapesten, izraelita szülők gyermekeként. Édesapja korán árvaságra jutott, de az árvaház támogatásával elvégezte a kereskedelmi iskolát, és érettségít szerzett. Utána az Első Magyar Biztosító Társasághoz ment dolgozni. Nősülésekor, 38 évesen is a biztosítónál dolgozott mint jól kereső magántisztviselő, már vezető beosztásban. Édesanyja Losoncon született, apja gimnáziumi tanár volt. Trianon miatt a nagyszülők gyerekeikkel együtt Budapestre költöztek. A nagyszülei a Klauzál tér 11-ben, a vásárcsarnok házában laktak a háború idején is. A nagypapa nyugalmazott állami főgimnáziumi tanár volt, aki feleségével és két leányával éltek a főváros tulajdonában lévő házában.

Dezső születésekor szülei a Wesselényi utcában laktak, kényelmes jómódban éltek egy háromszoba-hallos, összkomfortos polgári lakásban. Mindkét szülő dolgozott. Édesanyja, aki korábban női kalapkészítést tanult, „a Rákóczi út egyik nagy divataruházában dolgozott, majd ő lett az egész emeleti szintet elfoglaló női kalaposztály vezetője”.

A fiúnak egy időben osztrák nevelőnője volt; a német mellett több más nyelvre is tanították: angolra és héberre – saját bevallása szerint csekély sikerrel. A család rendszeresen járt nyaralni (a biztosító társaság üdülőjébe), a fiú pedig nyári gyereküdülőkbe, sporttáborokba. A család nem volt szigorúan vallásos, a szombatot például nem tartották; az édesapa szombatonként is bejárt a hivatalba dolgozni.

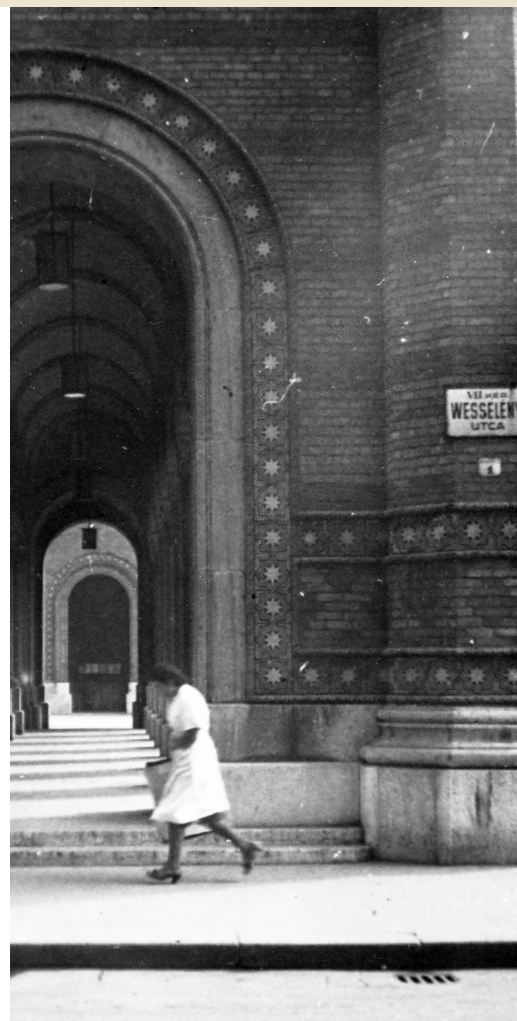
B. D. „Dezső”

Dezső iskoláskorát végigkísérték a zsidótörvények és egyéb diszkriminatív rendeletek. Mint zsidó fiú nem lehetett cserkész. Anyját a zsidótörvények miatt 1939-ben elbocsátották, és otthon rendezett be kalapszalont – vevőköre szerencsére oda is követte. Később már csak feketén, cégtábla nélkül működhetett a kalapszalont. Iván apját először alacsonyabb beosztásba helyezték, aztán elbocsátották a biztosítótól. Kollégái viszont ezután is szolidárisak maradtak vele, látogatták és olykor segítettek is őt. Dezső és családja egyre szűkösebben éltek; vidéki rokonoktól kaptak egy ideig baromfit, aztán ez a forrás is elapadt, amikor a – szintén zsidó – rokonok földjét, gazdaságát elvették. Nagynénje (édesanyja egyik testvére) munkahelyén, a Cordatic nevű gumi- és autókerék-gyárban úgy vészelté át a zsidótörvények miatti leépítést és később a vészidőszakot is, hogy főnöke felajánlotta: hamis keresztény papírokkal elhelyezkedhet náluk cselédként. Így is lett; még a főnök felesége sem tudta, hogy a cseléd ki is valójában.

A német megszállás idején, 1944. márciusában Dezső a Wesselényi utcai polgári iskolába járt. Egy idő után hadikórház lett az épületből, az iskola pedig átköltözött a Bethlen térre. Onnantól, hogy sárga csillagot kellett viselnie, Dezsőt szinte naponta megtámadták az utcán idegen fiúk iskola felé menet vagy onnan jövet. Ahogy írta, „szabad préda voltunk”. Akkortájt, amikor végleg befejeződött a tanítás, kijelölték a csillagos házakat Budapesten. Dezsőék háza csillagos ház lett; nagyszülei és nagybátyja családja odaköltöztek hozzájuk.

Dezső édesapja és Laci nagybátyja (anyja testvére) ekkor már munkaszolgálatos volt. A gettó kijelölése után pedig további lakók (nem rokonok) költöztek be Ivánék lakásába.

Dezső Piri nevű nagynénje számos családtagnak szerzett be hamis keresztény papírokat, a gyerekeket pedig szintén hamis papírokkal igyekezett elhelyezni vöröskeresztes otthonokban. Csakhogy egy esetben későn érkezett: mire Dezsőnek, édesanyjának és Sári nagynénjének meghozta a hamis papírokat, addigra a két nőt már elvitték. 1944. egyik október végi napján a ház összes lakóját összerelték a nyilasok az udvaron; a 15 év alattiak és 65 felettiak maradhattak, a többiek viszont elhajtották munkára. Iván sose látta viszont édesanyját.

Wesselényi utca,
a Dohány utcai zsinagóga
árkádja, 1942

FOTÓ: Fortepan

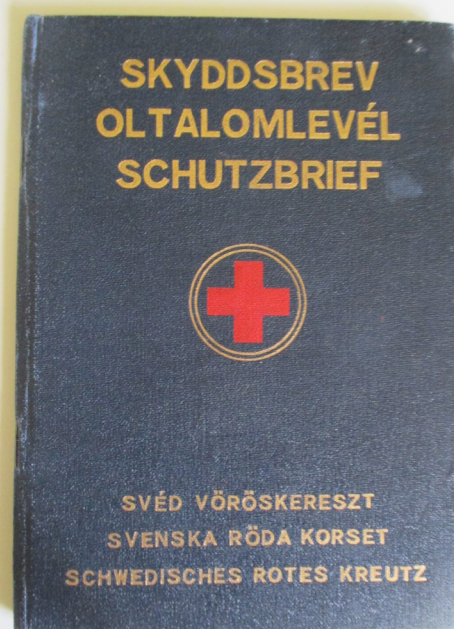
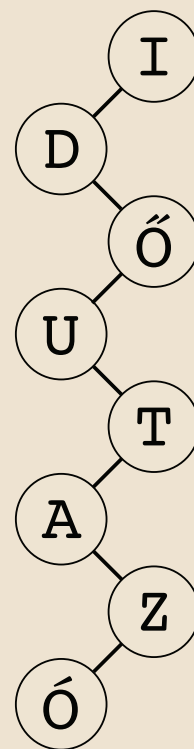
B. D. „Dezső”

Dezső a Piri nagynénje által szerzett hamis (keresztény) papírokkal aznap elhagyta a gettót; mint „nem zsidó” lakosokat, akik kötelesek voltak kiköltözni, az örök simán kiengedték őket. A kitalált történet szerint Dezső Szegedről menekült félárva volt, akinek anyja meghalt, apja katonaként szolgált, szegedi házukat pedig lebombázták. A Várba került egy vöröskeresztes gyermekotthonba. Ott volt Dezső egyik unokatestvére is, viszont a többi gyerekekkel nem jött ki jól; kiközösítették, gyakran voltak konfliktusai. A nagyszülők és több más rokon, szintén hamis papírokkal, ezalatt egy szanatóriumban tartózkodott Piri néni jóvoltából.

A gyermekotthont hamarosan felszámolták, mert a német parancsnokság magának igényelte az épületet. Piri nagynénje egy, a pesti Duna-part közelében lévő házba, egy házmesterlakásba vitte a fiút – továbbra is álnévre szóló papírokkal – egy asszonyhoz, aki 7-8 éves fiával lakott ott. Az asszony férje a fronton volt mint katona. Dezsőék az ostrom idejének jó részét a gyakori légiriadók és belövések miatt egy pinceraktár-helyiségben töltötték más lakókkal együtt. Dezső igyekezett jól játszani szerepét, és nem elárulni magát semmivel. Egyszer ment csak el sétálni, és látta a Duna-parti kivégzések helyszínét. Többször nem nagyon mert kimozdulni a házból.

Végül hosszas harcok után 1945. januárjában megérkeztek az oroszok. Miután felszabadultak, búcsút vettek egymástól Krajcsovicse néval (az őt befogadó asszonnyal), és Dezső elindult haza a Wesselényi utcába. A 15 éves Dezsőt az éppen felszabadult gettó szörnyű látványa fogadta.

Senkit nem talált otthon, de a szomszédok elmondták neki, hogy édesapja is járt már a lakásukban. Végül apának és fiának sikerült összetalálkoznia. Mint kiderült, édesapjának Hegyeshalomtól, az egyik menetszázadból sikerült visszajutnia Budapestre úgy, hogy amikor a védleveleket – valamelyik semleges követség megbízásából – valaki kiválogatta a menetből, ő is volt védlevelesnek mondta magát, azt állítva, hogy a nyilasok eltépték a Schutzpass-át. A túlélő rokonok is lassan előkerültek; Dezsőnek és édesapjának lassan a Wesselényi utcai lakást is sikerült rendbehoznia. A biztosító pánceletermében korábban letétbe helyezett értékeik viszont mind odavesztek, mert az épület súlyos bombatámadást szenvedett. Dezső édesanyját sohasem látták viszont, „ismeretlen időpontban és ismeretlen helyen gyilkolták meg, valószínűleg nővérével, Sárival együtt – a holtta nyilvánítási bizonyítvány szerint a kitalált 1945. február 15-én.”

B. D. „Dezső”

A háború után a Wesselényi lakás egy részét egy másik család kiigényelte és a lakáshivataltól meg is kapta. A gettó idején beköltözött Weiszék is ott maradtak; a lakás így hármas társbérletté alakult és hosszú évekig az is maradt.

Dezső, akkoriban 15-16 éves kamaszként, a Rákóczi úti kereskedelmi iskolában folytatta tanulmányait. Aztán, ahogy visszaemlékezését zárja: „Leérettségiztem, dolgozni kezdtem, megnősültem, két fiunk és két unokánk született – de ez már egy másik történet.”

FORRÁS: Gépirat, Holokauszt Emlékközpont Dokumentációs Gyűjtemény (HDKE) 2011.269.1

Erzsébet körút páratlan oldala, háttérben Wesselényi utca sarok, 1945
FOTÓ: Fortepan